

Psykisk helse i rammeplanene

**Hvordan har psykisk helse som diskurs utviklet seg i rammeplanene;
1996, 2006, 2017?**

Sigrid Øvreneess
(Kandidatnummer: 4011)

**Bacheloroppgave
(BHBAC3920)**

Trondheim, Mai 2020

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Today you are you,

that is truer than true.

There is no one alive who is

Youer than you.

- Dr. Seuss (1959).

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	4
1.1. Aktualisering av tema	4
1.2 Problemstilling og avgrensning	5
1.3 Definisjon av problemstillingens sentrale begrep	5
1.3.1 Psykisk helse	5
1.3.2 Diskurs	6
1.4 Oppgavens oppbygging	6
2. Metode	7
2.1 Kritisk diskursanalyse	7
2.1.1 Faircloughs tredimensjonale modell	7
2.2 Innhenting av funn	8
3. Teori	9
3.1 På utsiden av rammeplanen – Strategi for god psykisk helse og Meld. St. 25	9
3.2. Psykisk helse i barnehagen	10
3.2.1 Psykisk helse	10
3.2.2 Livsmestring	11
3.3 Syn på barn og barndom	11
3.3.1 Barndom i et historisk perspektiv	11
3.3.2 Å se barn som subjekt	12
3.4 Makt gjennom språk	13
3.5 Barnehagens posisjon i samfunnet	14
4. Funn	15
4.1 Presentasjon av funn	15
4.1.1 Rammeplan for barnehager (1996)	15
4.1.2 Rammeplan for barnehager (2006)	16
4.1.3 Rammeplan for barnehager (2017)	17
5. Drøfting	19
5.1 Diskursens posisjon i perspektiv av samfunns endringer	19
5.2 Psykisk helse i rammeplanene	21
5.3 Barn og barndom	22
5.4 Maktstrukturer i rammeplanene	24
5.5 Psykisk helse som diskurs i rammeplanen	25
6. Avslutning	28
Bibliografi	30
Vedlegg 1 - Matrise	32

1 Innledning

Jeg valgte å gjennomføre min siste praksisperiode i utlandet. Mitt ønske var å kjenne på følelsen av det å komme som ny til noe ukjent. Som fremtidig barnehagelærer vil jeg møte barn og familier med en annen kulturell bakgrunn. Gjennom å reise på utveksling ville jeg kunne tilegne meg erfaringer og kunnskaper i møte med barn, familier og barnehageansatte. Dette for å ytterligere styrke min barnehagefaglige kompetanse.

Før jeg reiste fikk jeg kjennskap til at en av grunnpilarene i barnehagen jeg skulle ha praksis i var fokus på følelser og følelsesregulering. De hadde blant annet en «fredsrose», et metodeverktøy for problemløsning for og med barn som stammer fra Montessori pedagogikken.

Jeg husker spesielt en hendelse der flere barn uttrykte i tur og orden ved hjelp av en fredsrose at det å ikke få ta del i leken vekket følelser av ensomhet og sinne. I en kollektiv refleksjonsprosess løste barna hvordan de sammen kunne finne tilbake til leken på alles premisser. Dette vekket min interesse for hvordan barnehager i Norge arbeider med temaer rundt utvikling av god psykisk helse. Jeg har i løpet av mine tre år på studiet lest rammeplanen opp og ned. Hvordan jeg som fremtidig barnehagelærer kan legge til rette for et godt lekemiljø eller hvordan støtte barns språkutvikling. Men begrepet psykisk helse traff meg ikke før jeg kom tilbake fra utviklingsstudiet.

1.1. Aktualisering av tema

Våren er omtrent synonymt med skrubbsår på knær og grønske på albuer. Når et barn faller og slår seg og tårene triller, henter vi plaster, og trøster. Det blåses på og betrygges med at det kommer til å gå over. Skrubbsåret vil gro og barnet vil være en erfaring rikere, og huske at neste gang skal man være litt mer forsiktig. Men hva med de skrubbsårene vi ikke ser, de som sitter på innsiden? De som bare blir synlige om vi tør å snakke høyt om de?

I rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11) dukket psykisk helse for første gang opp under barnehagens verdigrunnlag som viser til at «barnehagen skal ha en helsefremmende og forbyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller. Barns fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagen» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11) . Jeg fikk en umiddelbar tanke om at fokuset på psykisk helse var noe nytt i barnehagefeltet. Rammeplanen er et politisk dokument og bindeleddet mellom stat og barnehage, som legger føringer for hvordan jeg som fremtidig barnehagelærer skal legger til rette for det pedagogiske arbeide for og med barn. Jeg ønsker derfor å se nærmere på hvilke tanker og intensjoner som lå bak dette dokumentet. Med dette fulgte også ideen om å undersøke hvordan psykisk helse har utviklet seg gjennom de ulike rammeplanene.

1.2 Problemstilling og avgrensning

Min problemstilling er følgende;

Hvordan har psykisk helse som diskurs utviklet seg i rammeplanene; 1996, 2006, 2017?

Begrepet diskurs vil gi oppgaven mange innfallsvinkler. Jeg vil derfor avgrense oppgaven ved følgende underspørsmål.

- Har samfunnsutviklingen påvirket diskursen psykisk helse?
- Hvilke forståelser av barndommen kommer til syne i diskursen psykisk helse og har dette utviklet seg gjennom rammeplanene?
- Ligger det noen maktstrukturer i rammeplanen?

1. 3 Definisjon av problemstillingens sentrale begrep

1.3.1 Psykisk helse

Ordet *Psykisk* kan ifølge Andersen (2018) forstås som det som puster liv i oss, og gir oss glede og mening. Samtidig vil det i kombinasjon med ordet *helse* omhandle hvordan vi forstår og gir mening til de utfordringer vi møter i hverdagen. Verdens helseorganisasjon (World Health Organization, 2018) viser til begrepet psykisk helse som en tilstand av velvære hvor

individet kan realisere sine muligheter, evner til å håndtere normale stress-situasjoner, arbeider på en produktiv måte og kan bidra overfor andre i samfunnet. Den psykiske helsen vil videre være avgjørende for livskvalitet og menneskelige relasjoner. Plischewski (2019, s. 35) peker på at positive psykiske opplevelser og god helse er nært knyttet sammen, samtidig vil livsmestring og helse bli sett i sammenheng. Livsmestring vil videre innebære ferdigheter og kunnskaper man tilegner seg for å takle medgang og motgang i livet, god helse utvikles ved at man får bruke egne evner og oppleve mening i et fellesskap (Plischewski, 2019, s. 36)

1.3.2 Diskurs

Det finnes ikke en enkel definisjon på diskursbegrepet da forskjellige retninger har ulike forståelser for hva som legges i begrepet. Generelt sett kan man ifølge Jørgensen og Phillips (1999, s. 9) si at språket vårt er strukturert etter ulike mønstre, og at diskurs er en bestemt måte å forstå og uttrykke seg om virkeligheten på. Mennesker innenfor samme gruppe, samfunn eller kultur danner seg gjerne en felles måte å snakke og forstå verden på. Dette kan kalles en diskurs. Diskurs viser med andre ord det som kommer eksplisitt til uttrykk, og til rammene for hva som er rimelig å mene og tro innenfor et gitt fellesskap (Bratberg, 2014, s. 29). Videre vil våre kunnskaper, verdier og holdninger formes kollektivt gjennom språket.

1.4 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt inn i seks deler; *innledning, metode, teori, funn, drøfting og avslutning*. I kapittel to vil jeg presentere valg av metode med tilhørende teori knyttet til kritisk diskursanalyse og Faircloughs tredimensjonale modell. I kapittel tre presenteres teori med fokus på psykisk helse i barnehagen, syn på barn og barndom, maktstruktur og samfunnsmessige endringer. I kapittel fire redegjøres funn fra rammeplanene fra 1996, 2006 og 2017. I kapittel fem drøftes problemstillingen. Og i kapittel seks kommer en avslutning og oppsummering av oppgaven.

2. Metode

Begrepet metode kommer av det greske ordet *methodos*, som betyr å følge en bestemt retning for å nå et mål (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 25). For å besvare problemstillingen min; *hvordan har psykisk helse som diskurs utviklet seg i rammeplanene; 1996, 2006, 2017*, har jeg valgt å ta i bruk en kritisk diskursanalytisk metodetilnærming. Målet med en slik analyse er å skape en forståelse for hvordan samfunnet fungerer, og hvordan det kan produsere både fordelaktige og uønskede effekter (Skrede, 2017, s. 39).

2.1 Kritisk diskursanalyse

Jørgensen og Phillips (1999, s. 17) viser til at den diskursanalytiske tilnærmingen har røtter i strukturalistisk og poststrukturalistisk språkfilosofi, som trekker på at vår tilnærming til virkeligheten alltid vil gå gjennom språket og at språket vil være med på å skape virkeligheten. En kritisk diskursanalyse er en metode for å analysere hvordan dette forholdet skapes og opprettholdes (Skrede, 2017, s. 11). På en side kan man si at kritisk diskursanalyse skiller seg fra andre diskursive analyser gjennom at den i større grad retter oppmerksomheten mot de lingvistiske aspektet i teksten. På en annen side vil den igjen skille seg fra lingvistiske analyser som primært er opptatt av å beskrive strukturer i språket, uten å stille spørsmål ved hvorfor og hvordan en tekst er produsert (Skrede, 2017, s. 12-21). Kritisk diskursanalyse er på sin side opptatt av å analysere de ideologiske aspektene som ofte er skjulte i teksten. Ideologier kan forstås som «en representasjon av verden som bidrar til å etablere og opprettholde maktrelasjoner» (Skrede, 2017, s. 21). Videre vil diskurser være ideologiske i den grad de bidrar til å opprettholde eller utfordre maktrelasjonene. Ideologiene vil over tid kunne være relativt stabile, men samfunnet vil hele tiden være i endring.

2.1.1 Faircloughs tredimensjonale modell

Fairclough regnes som en av hoved teoretikerne bak kritisk diskursanalyse, og viser til at målet med slik kritisk samfunnsforskning er å skape en bedre forståelse for hvordan

samfunnet fungerer. Og hvordan det kan produsere både fordelaktige og uønskede effekter og hvordan uheldige effekter kan fjernes (Skrede, 2017, s. 39).

Fairclough har gjennom flere år utviklet og gjort justeringer i sin tilnærming til kritisk diskursanalyse. Det vil være den nye og «den gjeldende» modellen jeg tar for meg i denne oppgaven. Det innerste nivået i modellen blir referert til som sosial begivenhet og bygger primært på at ord og setninger analyseres grundig (Skrede, 2017, s. 31).

Det neste nivået bygger på den sosiale begivenheten og omtales som sosial praksis, og omhandler prosessen rundt produksjonen av den sosiale begivenheten. På dette nivået vil en analysere teksten for å undersøke hvilke diskurser som aktiveres, og hvilke interesser de kan tenkes å tjene (Skrede, 2017, s. 31). På det ytterste nivået i modellen kommer sosial struktur frem, hvor en i større grad ser på de samfunnsmessige sosiale strukturer som har påvirket den sosiale begivenheten. Her ønsker en å se på de rammer som kan ha vært med på å selektere og kontrollere hvordan den sosiale begivenheten har blitt til (Skrede, 2017, s. 31)

Bratberg (2014, s. 44) belyser at relasjonen mellom de tre nivåene er gjensidige avhengige og vil derfor påvirke hverandre. Ved å ta utgangspunkt i denne modellen vil målet være å kartlegge relasjonen mellom sosial struktur og sosiale begivenheter som er mediert gjennom sosial praksis (Skrede, 2017, s. 33).

2.2 Innhenting av funn

I denne bacheloroppgaven viser jeg til mine funn i kapittel 5 som vil danne grunnlaget for å besvare oppgavens problemstilling. Ved en strategisk gjennomlesning av hver rammeplan digitalt hentet jeg ut blokk sitater av det jeg mener er relevant i forhold til oppgavens problemstilling. Deretter skrev jeg ut disse og markerte ord og begreper som jeg mente kunne knyttes opp mot psykisk helse. Videre førte jeg disse digitalt inn i en matrise (vedlegg 1). Innholdet i matrisen dannet så grunnlaget for en ytterligere gjennomlesning av materialet hvor jeg her trakk ut det jeg mener er relevant for å kunne besvare oppgaven. Disse funnene presenteres i kapittel 5.

3. Teori

Som et resultat av COVID-19, har dette medført at skoler og biblioteker har vært stengt. For meg har dette ført til begrenset tilgang til helt ny litteratur. Likevel inngår det meste av teori innenfor tidsepoken fra den første rammeplanen kom ut i 1996 til den siste rammeplanen i 2017.

I teorikapittelet vil jeg først vise til en stortingsmelding fra 1997 og en strategiplan fra 2017 som blant annet viser til hvordan samfunnet har endret synet på psykiske lidelser. Videre vil jeg trekke frem psykisk helse i barnehagen og hva dette innebærer. Deretter vil synet på barn fremstilles. Her viser jeg først til et historisk perspektiv på barn og barndom. Videre vil jeg komme inn på ulike tankeganger i forhold til synet på barn som subjekt og objekt. Makt gjennom språket vil videre være relevant å nevne da maktrelasjoner i en kritisk diskursanalyse er et sentralt trekk, da jeg skal analysere rammeplanene. Avslutningsvis vil jeg i dette kapittelet vise til hvilken posisjon barnehagen har og har hatt fra den første rammeplan ble vedtatt i 1996, og til den siste i 2017.

3.1 På utsiden av rammeplanen – Strategi for god psykisk helse og Meld. St. 25

Mestre hele livet, regjeringens strategi for god psykisk helse (2017-2022) har som formål at flere skal oppleve god psykisk helse, og sosiale forskjeller skal reduseres gjennom å fremme mestring og tilhørighet i samfunnet (Helse-og omsorgsdepartementet, 2017, s. 7). Det kommer frem at det i Norge ikke har vært noen helhetlig satsning på helsefeltet siden 2008. Videre belyses det at *Opptrappingsplanen for psykisk helse (1999-2008)* ble avsluttet for tidlig.

Regjeringens strategi for god psykisk helse (Helse-og omsorgsdepartementet, 2017, s. 24) peker på at det er mye som tyder på at Norge har kommet langt i forhold til å bekjempe tabuer som ligger i psykiske lidelser sammenlignet med andre land.

Meld. St. 25 (1996-1997) *Åpenhet og helhet. Om psykisk lidelser og tjenestetilbudene* hadde som formål å vise til en helhetlig politikk som tok for seg alle sider ved tjenestetilbudene til mennesker med psykiske lidelser i alle aldre (Sosial-og helsedepartementet, 1997, s. 15). Det legges frem at det forebyggende arbeidet for psykiske plager og lidelser på dette tidspunktet

var for svakt. Barndommen er en sårbar fase hvor personligheten formes og grunnlaget for psykisk helse i voksen alder etableres (Sosial-og helsedepartementet, 1997,s. 16-19). Videre belyses viktigheten av at barn og unge får god og rask hjelp, fordi barnet er lettere formbart og mer tilpasningsdyktige enn voksne. Stortingsmelding 25 (Sosial-og helsedepartementet, 1997, s. 29) henviser til at det å stå frem med psykiske lidelser på daverende tidspunkt kunne medføre stigmatisering og utstøtning i arbeidslivet.

3.2. Psykisk helse i barnehagen

3.2.1 Psykisk helse

Ifølge Drugli og Lekhal (2019, s. 32) handler psykisk helse først og fremst om at mennesker skal ha det bra i livet sitt, hvor en opplever en overvekt av positive følelser og har god livskvalitet. Dette vil kunne danne et bilde av tilfredshet i livet. Videre bygges begrepet opp ved at psykisk helse er essensielt, fordi det danner et fundament som støtter utvikling og fungering på andre områder, som det å få venner, finne seg til rette og evnen til å håndtere frustrasjoner og motgang. Drugli og Lekhal (2019, s. 33) peker på at det er to aspekter ved psykisk helse. Den ene bygger på en positiv dimensjon som henviser til det å ha det bra med seg selv og håndtere stress-situasjoner. Den andre bygger på en negativ dimensjon som kjennetegnes av psykiske vansker og psykiske lidelser. Disse perspektivene belyser hvorfor det er viktig å være opptatt av psykisk helse, og i tillegg hva som kan fremme og forebygge eller hemme utviklingen av psykiske vansker og lidelser. Det trekkes frem at hos små barn vil utviklingen av god psykisk helse først og fremst være en relasjonell prosess som innebærer ett samspill med sine omsorgspersoner (Drugli & Lekhal, 2019, s. 36). Ifølge Plischewski (2019, s. 36) legges det frem at psykiske plager ikke er uvanlig blant små barn, og en økende bekymring rundt at et mindretall henvises til utredning. Som videre betyr at det er mange barn i barnehagen som går med uavklarte problemer i barnehagen (Plischewski, 2019, s. 37).

Barnehagen kan gjennom sitt arbeid tilrettelegge for gode muligheter ved å gi barn positive opplevelser preget av trygghet, glede og lykke. Dette vil være essensielt for barns trivsel her og nå, og kan være en viktig faktor for å fremme barns motstandsdyktighet, psykiske helse og

livsmestring videre i livet (Drugli & Lekhal, 2019, s. 69). Videre vil barn også kjenne på negative følelser, som også er en viktig del av utviklingsprosessen.

3.2.2 Livsmestring

Livsmestring defineres som

«å utvikle ferdigheter og tilegne seg praktisk kunnskap som hjelper den enkelte til å håndtere medgang, motgang, personlige utfordringer, alvorlige hendelser, endringer og konflikter på en best mulig måte. Å skape trygghet og tro på egne evner til å mestre også i fremtiden» (Plischewski, 2019, s. 36).

Plischewski (2019, s. 35) belyser at innføringen av livsmestring i barnehagen var et resultat av kompleksiteten i samfunnet hvor en stor andel unge sliter med psykiske plager og lidelser.

3.3 Syn på barn og barndom

3.3.1 Barndom i et historisk perspektiv

Som samfunnet ellers har det gjennom tiden forekommet store endringer, både når det kommer til barns oppvekstvilkår og synet på barn og barndom. Med dette har det reist seg diskurser om ulike syn på barn og barndom. Skolereformen kom på 1700-tallet og la grunnlaget for det nasjonale utdanningssystemet i Norge (Thuen, 2011, s. 102). Dette medførte også at skolen ikke bare var en arena for kunnskapsformidling, men den var også et nøye tilpasset disiplineringsprogram. På bakgrunn av dette vokste diskursen om «det formbare barnet» (Thuen, 2011, s. 102). I tidsepoken 1870-1940 skulle ikke lenger barn belastes av de voksnes arbeid og forpliktelser. Snarere skulle barns rettigheter løftes frem, staten gikk nå i større grad enn tidligere inn for å beskytte de barna som ikke ble tatt hånd om av sine foreldre. Med dette reiste også diskursen om «det beskyttende barnet» frem (Thuen, 2011, s. 108). Dette var motsetningsfylt i den grad at oppdragelsen på sin side var preget av en ide om vekst, utvikling og læring. Mens institusjonaliseringen begrenset ifølge Thuen (2011, s. 154) barns frihet gjennom standardiserte normer rundt barndom og det å være barn.

Gerhardsen-regjeringen innførte i etterkrigsårene (1945) folketrygden som ga like rettigheter for alle familier. Diskursen om «det sårbare barnet» ble løftet frem. Dette medførte et syn på barneoppdragelsen som mindre streng og autoritær, og i større grad skulle være preget av barns frie utfoldelse. Barns beste ble nedfelt som et ideal i politikken, barneomsorgen og barnevern skulle nå i større grad vise oppmerksomhet mot barns psyke, miljø og nærrelasjon (Thuen, 2011, s. 158).

Kjørholdt (2010, s. 25) skriver om en ytterligere styrkning av barns stilling som rettighetssubjekter i samfunnet. Begrunnelsen ligger i at Norge i 1991 ratifiserte FN's konvensjon om barns rettigheter som i 2003 ble inkorporert i norsk lov. Barnekonvensjonen ses på som en globalisering av barndommen, da den er representativt for en bestemt forestilling om den gode barndom. En universell fremstilling og forståelse av hva et barn er (Kjørholdt, 2010, s. 12). Gjennom barnekonvensjonen blir barn sett på som aktiv deltagende samfunnsborgere med rettigheter som tilsvarende de voksne. Kjørholdt (2010, s. 12) løfter frem «rettighetsbarnet» som en diskurs innenfor forskning, barnepolitikk og barnedagene som viser til barn som sosiale aktører med fokus på barns behov. Med dette anerkjennes barndom som en livsfase med egenverdi.

3.3.2 Å se barn som subjekt

Bae (2007) viser til at det er skjedd et paradigme skifte i synet på barn. Sentralt i skifte er at barn ses på som subjekt helt fra begynnelsen av livet og ikke som objekter som kan påvirkes og formes. Ved å se barn som subjekt vil dette kunne medvirke til å styrke deres selvfølelse som videre vil være vesentlig for å unngå mobbing og utvikling av voldshendelser. Bae (2007) løfter frem ulike syn på barn gjennom metaforene «human beings» og «human becoming». Hvor førstnevnte viser til et syn på barn som noe som må forandres til noe annet enn det som er her og nå. Det belyses at ved et slik syn på barn ligger fokuset på barnets mangler, på det uferdige og mindre utviklet, og med fokus på hva de en gang skal bli. «Human beings» belyser et syn på barn som retter oppmerksomheten mot barn som deltagere og aktører i sitt eget liv. Videre trekker Bae (2007) frem synet på barn hvor en skal møte dem som individer, med følelser, tanker og meninger, som fullverdige mennesker i det livet de lever som barn. De blir sett på som subjekt.

Bae (2007) trekker frem utviklingspsykologisk tankegang, som innenfor barnehagepedagogikken blir sett på som en tradisjonell måte å se barn på. Blikket rettes her mot det gjennomsnittlige og allmenne. Videre vil dette medføre et barnehagemiljø preget av en sterk likhetsdiskurs hvor alle må behandles likt i motsetning til det å se barn som subjekt i all sin forskjellighet. Et resultat av dette vil være at dersom det oppstår problemer i barnehagen, vil barna bli problemdefinert og det vil bli gjort lite for å forandre betingelsen rundt (Bae, 2007).

3.4 Makt gjennom språk

Moss (2019, s. 5) refererer til at vi lever i en verden hvor historier og diskurser former våre måter å tenke og handle på. Innenfor mangfoldet av historier og diskurser er det noen som har blitt spesielt innflytelsesrike og blir løftet frem som dominerende diskurser. De dominerende diskursene gjør antagelser og verdier synlige, subjektive perspektiver og forståelser blir til tilsynelatende objektive sannheter. Videre vil dette legge føringer for hva vi kan og ikke kan snakke om, og med det blokkerer andre synspunkter og perspektiver.

De dominerende diskurser vil aldri helt kunne underkaste seg andre diskurser. Foucault (Moss, 2019, s. 7) syn på makt viser til «hvor det er makt er det motstand». Ut fra dette kan man si at det alltid vil være noen som vil utfordre og uttale seg om de dominerende diskursene. Moss (2019, s. 98) trekker frem Glenda MacNaughton og hennes måte å utfordre de dominerende diskursene gjennom *dekonstruksjon*. Dette ved å stille kritiske spørsmål til ord i en tekst for å avdekke betydningen ved dem. Slik kan man undersøke hvordan språkvalgene belyser maktforholdene i et bestemt sannhetsregime. Dette vil ifølge Moss (2019, s. 98) ikke bare være en måte å kritisere på, men heller en måte å åpne opp for andre alternativer.

Skrede (2017, s. 29) løfter frem hvordan makt ikke nødvendigvis kommer eksplisitt til syne i teksten, men at ved å unnlate å skrive om noe utøves det en form for makt. For å synliggjøre dette forgår det en analyse av teksten for å undersøke hvordan alternativer reduseres ved hjelp av språklige virkemidler.

3.5 Barnehagens posisjon i samfunnet

Tholin (2016, s. 25) viser til at barnehagen har endret sin posisjon i samfunnet. Dette på bakgrunn av at det nå er langt flere barn som går i barnehagen en tidligere. Staten fungerer som premissleverandører der den gjennom stortingsmeldinger og lover legger føringer for hvordan barnehagen skal styres og hvilken posisjon den skal ha i barnehagen. Ifølge Tholin (2016, s. 24) vil dette kunne ha konsekvenser for hvilken barndom som er ønsket.

Barnehagens formål er nedfelt i barnehageloven § 1 og viser til hva barnehagens intensjon er. Verdigrunnlaget blir sett på som grunnsteinen i vår kultur, der det legges føringer for verdier som skal formidles og sentrale samfunnsverdier som skal nedfelles i det pedagogiske arbeidet (Tholin, 2016, s. 35)

Ifølge rapporten *Barnehagelærerrollen i et profesjonsperspektiv – et kunnskapsgrunnlag* viser den til barnehagelærerrollen som en profesjonsrolle, og det fremlegges hvordan barnehagelærerprofesjonen kan utvikles (Kunnskapsdepartementet, 2018). Rapporten trekker blant annet frem hvordan barnehagen tidligere har blitt sortert under ulike departement. Barnehagen var fra 1996 til 2006 underlagt Barne- og familiedepartementet. I 1996 kom den første rammeplanen ut og ble med det representativt for hvordan staten regulerer innholdet i barnehagen og har med det hatt stor betydning for barnehagelærerprofesjonens autonomi (Kunnskapsdepartementet, 2018, s. 188). Fra 2006 ble barnehagen flyttet over til Kunnskapsdepartementet, noe som fortsatt vedvarer (Kunnskapsdepartementet, 2018, s. 185). Sentralt i forvaltningen var at barnehagen på dette tidspunktet kunne ses i sammenheng med skolen.

Kunnskapsdepartementet (2018, s. 188) legger frem hvordan rammeplanen som først kom i 1996, et representativt for statlig regulering i henhold til barnehagens innhold. Det legges også med at rammeplanene med tiden er gjort mindre veiledende og mer bindene. Med forbehold har dette ført til at barnehagelærerne fikk fra og med 1996 et mandat, og oppdrag som sanksjoneres av det politiske systemet, som videre vil styrke barnehagelærernes krav om kontroll og myndighet i barnehagen.

4. Funn

I dette kapittelet vil jeg presentere funnene jeg har gjort i gjennomgangen av rammeplanene. Jeg vil her vise til rammeplanene i kronologisk rekkefølge fra 1996 til 2017. Funnene vil videre danne grunnlaget for drøftingen i kapittel 6.

4.1 Presentasjon av funn

4.1.1 Rammeplan for barnehager (1996)

Den første loven om barnehager ble i 1975 vedtatt. I 1995 ble en ny barnehagelov vedtatt og trådte i kraft fra og med 1996. Med loven ble det lagt bestemmelser som ga departementet adgang til å fastsette rammeplan for barnehager. Den nye rammeplanen skulle i 1996 sikre et likeverdig barnehagetilbud. Dette gjennom konkretisering av barnehagens rolle og oppgaver overfor barna og foreldrene, noe som resulterte i et samfunnsmandat personalet er pålagt å følge (Barne- og familie departementet, 1996, s. 7 -8).

Planen er relativt omfattende, dette begrunnet i at det fra før av ikke foreligger noen plandokumenter og at den skal brukes av ansatte med ulik utdanning og kompetanse. (Barne- og familie departementet, 1996, s.7-14). Rammeplanen består av 132 sider, planen er inndelt i tre hoveddeler: Generell del, innhold og bruk av planen, og her med et underkapittel som viser til «samfunnsendringer – fremtiden». Den generelle delen angir planens mål og grunnleggende prinsipper for arbeide i barnehagen. Del to viser til innhold, områder for erfaring, opplevelser og læring (Barne- og familie departementet, 1996, s. 9). Delen som omhandler bruk av planen redegjør for ansvarsforhold på de ulike nivåer i forvaltningen.

Basiskompetanse løftes frem som et av flere sentrale begrep i planen og defineres som «utvikling av sosial handlingsdyktighet og utvikling av språk og kommunikasjonsevne i vid forstand» (Barne- og familie departementet, 1996, s. 55). Barnehagen legger til rette for at enkeltbarnet utvikler slike basiskvalifikasjoner, hvor barn blant annet skal utvikle et positivt selvbilde, utvikle selvstendighet og se en sak fra flere synsvinkler (Barne- og familie departementet, 1996, s. 56)

Den første rammeplanen viser til etikk som i generell forstand her omhandler læren om det gode liv og at et godt liv ikke er mulig uten et godt samfunn. Det heter at «måten vi forholder oss til hverandre er medbestemmende for den enkeltes livskvalitet» (Barne- og familie departementet, 1996, s. 24). Som en sentral etisk verdi løftes selvfornøyelse frem, hvor «de første årene er også avgjørende for evnen til å gjøre livet til en livslangselvfornøyelse prosess – til glede for seg selv og andre» (Barne- og familie departementet, 1996, s. 25)

Under fagområdet for fysisk aktivitet og helse heter det «å kjenne kroppen sin som verdifull innebærer også å respektere kroppens signaler og verne og egen helse og eget ve og vel» (Barne- og familie departementet, 1996, s. 86). Det å ivareta barns helse vil først og fremst være en oppgave forbehold de voksne. Samtidig løftes det frem bekymringer rundt de voksne stadig større organisering og styring i barns liv, det står «barn kan mye selv, uten voksnes direkte hjelp (Barne- og familie departementet, 1996, s. 30).

4.1.2 Rammeplan for barnehager (2006)

Det ble i 2004 en ytterligere gjennomgang av barnehageloven, og med det erstattet loven av 1995 og trådte i kraft i 2006. Formålet med lovendringen var å styrke barnehagens forutsetninger og bygge sin virksomhet, verdigrunnlag og innhold som var fastsatt i barnekonvensjonen samt internasjonale konvensjoner som Norge har sluttet seg til. Formålet med endringene i barnehageloven var å styrke forutsetningen for at barnehagen kunne gi barna omsorg og et godt pedagogisk tilbud (Kunnskapsdepartementet, 2006, s. 4). Målet med rammeplanen er å gi styrer, pedagogisk leder og de øvrige personalet en i barnehagen en forpliktende ramme for planlegging og gjennomføring, samt vurdering av virksomheten. Planen gir også informasjon til foreldre, eier og tilsynsmyndigheter.

Rammeplanen består av 51 sider, planen er inndelt i tre hoveddeler. Første del belyser barnehagens formål, verdigrunnlag og oppgaver. Den andre delen omfatter barnehagens innhold, som skal være allsidig og variert, og innebefatter rammeplanens sju fagområder. Siste del omfatter planlegging, dokumentasjon og vurdering av barnehagen som pedagogisk virksomhet og kommer avslutningsvis inn på barnehagens samarbeidspartnere som er andre tjenester og institusjoner.

Det heter at «barnehagen skal ha en helsefremmende og forbyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller (Kunnskapsdepartementet, 2006, s. 7). Her legges det frem at barnehagen har en «samfunnsoppgave i tidlig forebygging av diskriminering og mobbing».

Det kommer frem at «veksling mellom lek, læring, konsentrasjon og utfoldelse gir grunnlag for fysisk og psykisk velvære (Kunnskapsdepartementet, 2006, s. 16).

I utformingen av barnehagens innhold belyses det at «barnehagens omsorgs- og læringsmiljø skal fremme barn trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd» (Kunnskapsdepartementet, 2006, s. 18). Videre fremgår det at «barnehagen må gi det enkelte barnet støtte og utfordringer ut fra egne forutsetninger og bidra til et meningsfullt liv i fellesskap med andre barn og voksne».

Det henvises til fagområdet for kropp, bevegelse og helse hvor de står at «i løpet av småbarnsalderen tilegner barna seg grunnleggende motoriske ferdigheter, kroppsbeherskelse, fysiske egenskaper, vaner og innsikt i hvordan de kan ivareta helse og livskvalitet» (Kunnskapsdepartementet, 2006, s. 35).

4.1.3 Rammeplan for barnehager (2017)

Fra og med 1. August 2017 oppheves lov av 2005 om barnehager og en ny rammeplan trer i kraft fra og med samme tidspunkt. Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver viser til barnehagens samfunnsmandat (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7). Barnehagens innhold skal bygge på et helhetlig læringssyn, her belyses omsorg, lek og læring som sentralt (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19). Barnehagens sju fagområder samt sosial og språkligkompetanse belyses som viktige deler av barnehagens læringsmiljø. Planen består i alt av 51 sider, og 9 kapitler. Hvor disse navngis etter følgende, barnehagens verdigrunnlag, ansvar og roller, barnehagens formål og innhold, barns medvirkning, samarbeid mellom hjem og barnehage, overganger, barnehagens arbeidsmåter og barnehagens fagområder.

Det trekkes frem i den siste rammeplanen at «barnehagen skal anerkjenne og ivareta barndommens egenverdi» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Det er videre formulert at

alle barn som går i barnehagen får en god barndom, preget av trivsel, vennskap og lek. Dette synliggjøres i setningen: «barnehagen er også en forberedelse til aktiv deltagelse i samfunnet og bidrar til å legge grunnlaget for et godt liv». Samtidig belyses det her hvordan omgivelsene påvirker barns liv og at barn også er påvirkere av egne liv, hvor barnehagen skal ta høyde for barns ulike forutsetninger, perspektiver og erfaringer og at de skal bidra til at barn «i fellesskap med andre, utvikler et positivt forhold til seg selv og tro på egne evner». Felleskapet løftes i barnehagens verdigrunnlag frem hvor det heter «barnehagen skal fremme demokrati, mangfold og gjensidig respekt, likestilling, bærekraftig utvikling, livsmestring og helse» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7).

«Barnehagen skal ha en helsefremmende og forbyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller. Barnas fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagen» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11). Det er barnehagens plikt å håndtere, stoppe og følge opp barn som opplever krenkelse eller mobbing. Det løftes videre frem at barnehagen «skal bidra til barns trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forbygge krenkelse og mobbing». I barnehagen skal barna føle seg trygge samtidig som det skal være et utfordrende sted hvor barn kan prøve ut ulike sider ved samspill, fellesskap og vennskap. I dette belyses det videre at «barna skal få støtte i å mestre motgang, håndtere utfordringer og bli kjent med egne og andres følelser».

Under fagområdet for kropp, bevegelse, mat og helse, heter det «gode vaner som tilegnes i barnehagealder, kan vare livet ut» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 49). Barnehagen skal her tilrettelegge for at «alle barn kan oppleve bevegelsesglede, matglede og matkultur, mentalt og sosialt velvære og fysisk og psykisk helse». Barnehagen skal siden bidra til «at barna blir trygge på egen kropp, får en positiv oppfatning av seg selv og blir kjent med egne følelser» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 50).

5. Drøfting

Rammeplan for barnehagen fra 1996, henvises heretter til RP1, rammeplan for barnehager 2006, blir heretter, RP2, og rammeplan for barnehager 2017, heretter, RP3.

Dette kapittelet vil omhandle drøfting av funnene jeg har vist til i kapittel. Jeg vil se på ulike aspekt ved problemstillingen «hvordan har psykisk helse som diskurs utviklet seg i rammeplanene; 1996, 2006, 2017?». Drøftingen er delt opp i fem ulike delkapitler. I kapittelets første del vil jeg se nærmere på holdninger i befolkningen som kan være en medvirkende faktor for hvilken posisjon begrepet psykisk helse har fått i rammeplanene fra 1996 til 2017. Videre vil ta for meg hvordan psykisk helse både implisitt og eksplisitt kommer frem i rammeplanene. Rammeplanen er kommunikasjonen mellom stat og barnehage, og vil derfor i neste kapittel se på maktstrukturen som kan ligge skjult å hvilke innvirkninger dette kan ha på barnehagefeltet. Jeg vil avslutningsvis i dette kapittelet belyse hvordan psykisk helse som diskurs har utviklet seg gjennom de tre rammeplanene og hvilken posisjon den har nå. For å gjøre dette vil jeg trekke i de funnene jeg har gjort, presentert i delkapitlene nevnt ovenfor.

5.1 Diskursens posisjon i perspektiv av samfunns endringer

Ifølge Moss (2019, s. 5) lever vi i et samfunn hvor historier og diskursers former våre måter å tenke og handle på. Disse vil videre legge føringer for hva vi kan og ikke kan snakke om. I 1997 ble det lagt frem i Meld. St. 25 *åpenhet og helhet. Om psykiske lidelser og tjenestetilbudene* (Sosial-og helsedepartementet, 1997, s. 29) at det på daværende tidspunkt forekom utstøtning og stigmatisering og utstøtning hos de som står frem med psykiske lidelser. En tolkning av dette er at psykisk helse som diskurs var sterkt preget av det negative aspektet av begrepet som omfatter psykiske lidelser og vansker (Drugli & Lekhal, 2019, s. 33). Dette vil videre medføre at måten befolkningen snakket om begrepet, og hvordan det forekom i tekster ville ha innvirkning på hvordan samfunnet tolket begrepet. Dersom det var preget av negative holdninger på midten av 1990-tallet, kan dette være en indikator på hvorfor det ikke ble løftet frem i RP1. Det kommer likeledes frem i Meld. St. 25 (Sosial-og

helsedepartementet, 1997, s. 15) at de forebyggende tiltakene for psykiske plager og lidelser på dette tidspunktet var for svakt.

På en annen side ble *Opptrappingsplanen for psykisk helse (1999-2008)* lagt frem i 1999 (Helse-og omsorgsdepartementet, 2017, s. 7) formålet var å bedre tjenestetilbudet til mennesker med psykiske lidelser. Slik så samfunnet nå at psykisk helse måtte løftes frem, gjennom at staten gikk inn for å bedre tjenestetilbudet. Dette kan være en mekanisme som ble benyttet for å endre holdninger rundt psykiske lidelser og videre medført at fokuset på psykisk helse fikk større betydning i RP2 da den ble vedtatt i 2006. I RP2 kommer det frem at «veksling mellom lek, læring, konsentrasjon og utfoldelse gir grunnlag for fysisk og psykisk velvære» (Kunnskapsdepartementet, 2006, s. 16). En slutning av dette er at psykisk helse som diskurs, har gjennomgått et skifte ved at den blir plassert i barnehagesektoren - og inkorporert i lys av lek. Dett er en indikasjon på at de positive aspektene rundt psykisk helse ble løftet frem, og dermed har de holdningene som tidligere eksisterte endret seg.

Regjeringens strategi for god psykisk helse – *Mestre hele livet* (Helse-og omsorgsdepartementet, 2017, s. 7) peker på at opptrappingsplanen for psykisk helse ble avsluttet for tidlig. Dette vil kunne være en bakenforliggende faktor for hvorfor psykisk helse ble løftet frem i barnehagens verdigrunnlag under «livsmestring og helse» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7), og på den måten fikk det en ytterligere posisjon i RP3. Verdigrunnlaget viser til grunnsteinen i vår kultur, hvor det legges føringer for hvilke sentrale samfunnsverdier som skal formidles og nedfelles i det pedagogiske arbeidet (Tholin, 2016, s. 35). En tolking av dette er at psykisk helse som diskurs har gjennomgått et paradigmeskifte hvor den var preget av negative holdninger til at det ble løftet frem som en sentral samfunnsverdi i RP3. Det kommer frem i rapporten - *Mestre hele livet* (Helse-og omsorgsdepartementet, 2017, s. 8) at Norge i 2017 hadde kommet langt i å bekjempe tabuer som ligger i psykiske lidelser.

Samtidig blir «livsmestring og helse» i RP3 det overordnede begrepet i verdigrunnlaget. En tolkning av dette er at «livsmestring» blir et omgrep av psykisk helse. Dette kan tolkes som at livsmestring vil løfte frem de positive aspektene ved psykisk helse og at de negative aspektene rundt begrepet fortsatt vil omtales som psykisk helse

5.2 Psykisk helse i rammeplanene

Ifølge Drugli og Lekhal (2019, s. 33) har psykisk helse to aspekt ved seg, det positive aspektet er knyttet til å ha det bra og oppleve velvære, håndtere stress-situasjoner og bidra overfor andre i samfunnet. Videre vil det negative aspektet vise til psykiske vansker og lidelser. Ifølge Moss (2019, s. 5) vil det eksistere diskurser som har blitt spesielt innflytelsesrike, og blir med det løftet frem som dominerende diskurser. Videre vil dette medføre hva vi kan, og ikke kan snakke om. Gjennom *dekonstruksjon* (Moss, 2019, s. 98) vil en ta for seg begreper og betydning i teksten for å belyse andre perspektiver og synpunkter som kan eksistere. På denne måten vil man ta i bruk nærlesning av teksten for å undersøke hva som ligger skjult i teksten og med det belyse andre perspektiver og synpunkter som kan eksistere (Moss, 2019, s. 98).

Psykisk helse som begrep ble for første gang løftet frem i RP3 innunder barnehagens verdigrunnlag. I de foregående rammeplanen er det ved første blick ikke en direkte omtale av begrepet. I RP1 kommer begrepet «livskvalitet» under etikken og læren om det gode liv (Barne- og familie departementet, 1996, s. 24). Livskvalitet kan forstås som at man har kvalitet i livet man lever, dette kan videre kobles opp mot psykisk helse da det ifølge Drugli og Lekhal (2019, s. 32) handler om å ha det bra, med en overvekt av positive følelser og god livskvalitet. Videre kommer det frem i RP1 at bestemmelsen for den enkeltes livskvalitet vil ligge i «måten vi forholder oss til hverandre» (Barne- og familie departementet, 1996, s. 24). Dette viser til den relasjonelle prosessen som hos små barn er viktig for utviklingen av god psykisk helse i samspill med barns omsorgspersoner (Drugli & Lekhal, 2019, s. 36). Dette vil da være en indikasjon på at psykisk helse i implisitt betydning kommer frem allerede i den første RP1.

I RP2 er livskvalitet videreutviklet da det i denne rammeplanen blir gjort synlig gjennom «helse og livskvalitet». I motsetning til RP1 ses livskvalitet i perspektiv av helse og ikke læren om det gode liv. Videre heter det at «veksling mellom, lek, læring, konsentrasjon og utfoldelse gir grunnlag for fysisk og psykisk velvære (Kunnskapsdepartementet, 2006, s. 16). Ved god psykisk helse vil en ha opparbeidet seg en grunnmur for å fungere på ulike områder, som vil kunne være evnen til å finne seg til rette og håndtere frustrasjon (Drugli & Lekhal, 2019, s. 33). Dersom disse komponentene er til stede i et barns liv, kan man tolke det dit hen

at de vil oppleve psykisk velvære. På samme måte vil fysisk velvære indikere en følelse av at kroppen fungerer og at man finner mestring i å klare noe selv (Drugli & Lekhal, 2019, s. 128). Slik sett kan det tolkes dit at dersom barn opplever en følelse av velvære, vil dette videre ha betydning for livskvaliteten. Dermed danner inkluderingen av «fysisk og psykisk velvære» begrepet et mer helhetlig bilde og ut fra dette kan diskursen med fokus på psykisk helse ha oppstått.

I RP3 kommer det frem at barnehagen skal legge til rette for at alle barn opplever «mentalt og sosialt velvære og fysisk og psykisk helse» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 50). Ut fra dette har velværet ytterligere blitt videreutviklet gjennom inkludering av andre begreper. Samtidig står velvære i RP3 innenfor mentalt og sosialt velvære, der mentalt velvære ifølge Drugli og Lekhal (2019, s. 32) vil kunne omhandle det å ha det bra i livet, sosialt velvære vil videre kunne innebære at barn opplever en følelse av å bli sett og hørt til i et fellesskap. Som sammen danner det Drugli og Lekhal (2019, s. 32) referer til som god psykisk helse. På den måten kan man si at diskursen om psykisk helse er etablert.

5.3 Barn og barndom

RP1 løfter frem «basiskompetanse» og med det legger føringer for at barn blant annet skal utvikle et positivt selvbilde og en positiv oppfattning av seg selv (Barne- og familie departementet, 1996, s. 55). Her belyses viktigheten av at barn skal utvikle en positiv holdning til seg selv. Samtidig kan det indikere at å ha tro på seg selv er noe statisk og målbart, noe endelig. Drugli og Lekhal (2019, s. 69) peker på at det å kjenne på negative følelser er en del av utviklingsprosessen av god psykisk helse. Likeledes vil det å oppleve at en ikke har tro på seg selv skape en overvekt av negative følelser og med det vil barn kunne havne i risiko for utvikling av psykiske vansker. Videre vil dette kunne medføre at barn blir problemdefinert og fokuset vil ligge på barnets mangler (Bae, 2007). Bae (2007) henviser til at dette kan indikere en utviklingspsykologisk tankegang hvor blikket rettes mot det gjennomsnittlige og allmenne hvor likhetsdiskursen står sterkt. Barn vil her kunne bli objektifisert der barnehagemiljøet er preget av at alle barn skal oppnå det samme og behandles likt. Basiskompetanse vil her kunne legge føringer for at barn i barnehagen skal opparbeide seg slik kompetanse nå fordi de en gang skal bli voksne. Dette sett i sammenheng med at det i meld. St. 25 (Sosial- og helsedepartementet, 1997, s. 19) hvor det legges frem at

barn er lettere formbart og tilpasningsdyktig enn voksne. Som videre vil være en indikasjon på diskursen som gikk på synet av barn preget av at barndommen var en livsfase hvor barn skulle formes og påvirkes av de voksnes holdninger og verdier. RP1 viser også til et eget underkapittel «samfunnsendringer – fremtid» som belyser ett fremtidsrettet fokus på barn og barndom og barn som «human becoming» (Bae, 2007). Samtidig trekkes «selvfornyelse» frem som en sentral etisk verdi (Barne- og familie departementet, 1996, s. 25). Selvfornyelse kan forstås som en prosess hvor en skal fornye seg selv, dette trekker videre på et syn på barn som objekt som kan påvirkes og formes (Bae, 2007) med et mer fremtidsrettet fokus på barn og barndom.

I RP2 er basiskomptanse fjernet. Det legges i RP1 frem at det å ivareta helse primært er en oppgave forbeholdt de voksne (Barne- og familie departementet, 1996, s. 86). I RP2 belyses det hvordan barn tilegner seg ferdigheter og egenskaper «i hvordan de kan ivareta helse og livskvalitet» (Kunnskapsdepartementet, 2006, s. 35). Det å ivareta helse har fra RP1 beveget seg bort fra de voksnes ansvar til at barn skal kunne ha ferdigheter i å ivareta egen helse. Implementeringen av livskvalitet vil videre være en indikasjon i skifte på synet på barn og barndom. Ifølge Drugli og Lekhal (2019, s. 32) handler livskvalitet om det å fungere godt i hverdagen, som videre bygger på en oppfatning om å være tilfreds med seg selv. Det å ivareta egen helse, vil kunne bygge på et syn på barn hvor de selv skal kunne kjenne på egen kropp og vite hva de har behov for. Kjørholdt (2010, s. 12) løfter frem diskursen om «rettighetsbarnet» som kom ved ratifiseringen av barnekonvensjonen. Fokuset ble lagt på barns behov, som sosiale aktører hvor barndommen skulle anerkjennes som en livsfase med egenverdi. Kjørholdt (2010, s. 25) viser til at dette medførte en universell og bestemt forestilling om den gode barndom og hva et barn er. Ut fra dette kan det tenkes at «rettighetsbarna» ble et representativt for hva barn hadde rett på snarere enn individets individuelle behov.

I RP3 legges det frem en videreutvikling hvor det kommer frem at barnehagen skal bidra til «at barn blir trygge på egen kropp, får en positiv oppfatning av seg selv og blir kjent med egne følelser» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 50). Det legges med det føringer for at barnehagen skal bidra til at barn får kunnskaper om egen kropp og utvikler positive holdninger til seg selv. Videre bygger dette på et syn på barn som subjekt, gjennom fokuset på å møte barn som individer, med følelser, tanker og meninger og som fullverdige mennesker i

det livet de lever som barn (Bae, 2007). Det legges frem i RP3 at «barnehagen er også en forberedelse til aktiv deltagelse i samfunnet og bidrar til å legge grunnlaget for et godt liv» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Ved inkorporeringen av «også» viser dette til at barndommen og livet barna lever nå skal anerkjennes som en livsfase. Samtidig kan «et godt liv» innebære at det virkelige livet kommer i etterkant. Drugli og Lekhal (2019, s. 69) løfter frem hvordan barns trivsel her og nå er en viktig faktor for å fremme motstandsdyktighet, psykisk helse og livsmestring videre i livet. Ut fra dette viser RP3 til et skille i synet på barn.

5.4 Maktstrukturer i rammeplanene

En kan si at rammeplanen i og for seg har makt da det er et politisk dokument som legger føringer og krav til barnehagens innhold og fungerer med det som kommunikasjon mellom stat og barnehage (Tholin, 2016, s. 25). RP1 var sammenlignet med RP2 og RP3 ganske omfattende i henhold til lengde på planen. Likevel ble ord som *bør* og *kan* i stor grad tatt i bruk. Dette resulterte i at de ansatte hadde stor frihet til å tolke rammeplanens betydning. Makten kom her frem gjennom at det var opp til de ansatte å tolke hva innholdet i barnehagen skulle være. RP2 ble ord som *skal* i større grad tatt i bruk, likeledes var formuleringen noe åpen som videre gir de ansatte makt til å tolke innholdet. I RP3 er det en klarere ordlyd og formuleringen i rammeplanen gir lite rom for spekulasjoner. Dette kommer eksempelvis til syne gjennom at den legger føringer for hva personalet *skal* i forhold til arbeid med fagområdene.

Skrede (2017, s. 29) peker på at makten ikke nødvendigvis vil komme eksplisitt til syne i teksten, men at ved å unnlate å skrive om noe utøves en form for makt. Samtidig kan det da være en form for makt gjennom tydeligere konkretisering av rammeplanens innhold. Ut fra dette kan man si at det er skjedd en posisjonsendring i maktfordelingen. Da de ansatte i RP1 hadde i mye større grad rom for å tolke rammeplanens innhold har staten i RP3 gjennom formuleringer og konkretisering fått definisjonsmakt for barnehagens innhold.

En tolkning av dette er at staten gjennom formulering, inkludering og ekskludering av ord har brukt dette som en metode for å sikre en lik praksis i alle barnehager. Samtidig vil et resultat av dette være at staten gjennom å unnlate å skrive om noe definere hva som er viktig i

barne dagen og ikke. Dette belyses eksempelvis gjennom at psykisk helse ikke nevnes eksplisitt i RP1. Det kommer frem at psykiske lidelser og plager i fortsatt 1997 var tabu og at det forebyggende arbeidet rettet mot psykisk helse var for svakt (Sosial-og helsedepartementet, 1997, s. 16-27). Samtidig vil innføringen av fokuset på psykisk helse i RP2 gjennom «velvære» begrepet være en strategi staten benytter for å forebygge disse tabuene som ligger i samfunnet rundt psykiske lidelser og plager. Dette sett i lys av at det i RP2 kommer frem at barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon. Det heter at barnehagen har en «samfunnsoppgave i tidlig forbygging av diskriminering og mobbing» (Kunnskapsdepartementet, 2006, s. 7). Dette videreføres i RP3, men det legges ved at det er barnehagens plikt å håndtere, stoppe og følge opp barn som opplever krenkelser og mobbing (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11). Her konkretiserer RP3 i større grad barnehagens ansvar i henhold til det å være en helsefremmende og forebyggende arena. På en side vil denne formen for makt gjennom konkretisering og formuleringen begrense de ansattes frihet til å tolke rammeplanens innhold. På en annen side vil denne formen for konkretisering kunne gi et likt barnehagetilbud for alle barn som går i barnehagen. Dette vil videre være i tråd med det RP3 skriver om å utjevne sosiale forskjeller (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11). En slik tolkning vil da være en produktiv form for makt da den er med på å styrke det helhetlige barnehagetilbudet. Plischewski (2019, s. 36) viser til at det ikke er uvanlig at små barn sliter med psykiske plager. Dette vil indikere at det er mange barn som går i barnehagen som har psykiske vansker og lidelser. En annen vinkling på det forebyggende arbeidet i barnehagesektoren vil kunne medføre at færre vil trenge hjelp av staten som voksen. Slik sett vil dette medføre at færre mennesker får behov for sosial hjelp og psykologiske tjenester. Og med dette gi samfunnet en økonomisk gevinst. Samtidig som det vil medføre at flere barn vil få en god og trygg oppvekst.

5.5 Psykisk helse som diskurs i rammeplanen

Innenfor en sosial praksis vil det eksistere diskurser som opptrer som dominerende gjennom at den synliggjør antagelser og verdier, hvor subjektive perspektiver og forståelser fremtrer som objektive sannheter (Moss, 2019, s. 5). Med dette vil det i barnehagefeltet eksistere diskurser og historier som dominerer. Et resultat av dette er at andre perspektiver og synspunkter vil havne i skyggen til de råder, likeledes hevder Moss (2019, s. 98) at man ved å stille seg kritisk til de dominerende diskursene.

I RP1 kommer fokuset på psykisk helse frem implisitt innunder etikken og læren om det gode liv (Barne- og familie departementet, 1996, s. 24). RP2 belyser psykisk velvære i sammenheng med lek, læring, konsentrasjon og utfoldelse (Kunnskapsdepartementet, 2006, s. 16). En tolkning av dette bygger på at lek og læring som diskurser har en sentral posisjon i begge rammeplanen og de fremtrer derfor som den objektive sannhet. Makten vil her synliggjøres i språket og det som uttrykkes eksplisitt i teksten.

I RP3 kommer psykisk helse inn under «livsmestring og helse» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7). Ifølge Plischewski (2019, s. 35) var innføringen av livsmestring i barnehagen et resultat av at det er en stor andel unge som sliter med psykiske plager i samfunnet. En tolkning av dette bygger på at livsmestring blir et omgrep av psykisk helse, hvor de positive aspektene blir omtalt som livsmestring og det å bruke tilegnet kunnskap til å mestre oppturer og nedturen i livet. Hvor aspektene som omhandler psykiske vansker og lidelser, fortsetter og bli omtalt som psykisk helse. En slutning av dette er at den stigmatiserende tankegangen rundt begrepet i 1990-tallet fortsatt vil kunne eksistere innenfor psykisk helse som diskurs.

I historiens løp har det i Norge reist seg ulike diskurser om synet på barn og barndom (Thuen, 2011, s. 102). På 1700-tallet sto diskursen om «det formbare barnet» sterkt, skolen skulle ikke bare fungere som en arena for kunnskapsformidling, men det var også et nøye tilpasset disiplineringsprogram. «Det beskyttende barent» kom ifølge Thuen (2011, s. 108) frem da barn ikke lenger skulle tyngdes av foreldrens arbeid og forpliktelser, hvor staten i større grad enn tidligere gikk inn for å beskytte de barna som ikke ble tatt hånd om sine foreldre. I etterkrigsårene ble folketrygden introdusert for den norske befolkningen, og barns beste med det nedfelt som ideal i politikken. Dette la grunnlaget for «det sårbare barnet», hvor barneoppdragelsen ikke lenger skulle være streng og autoritær, mens barns frie utfoldelse skulle prioriteres (Thuen, 2011, s. 158). Ut fra dette kan man si at diskursene om synet på barn gjenspeiles i hva som ble sett på som viktig. På samme måte vil rammeplanen som samfunnsmandat ha legitimitet overfor barnehageansatte gjennom å definere barnehagens innhold. Rammeplanene gjennom tidensløp har blitt mindre veiledende og mer bindende. Dette gjenspeiles ved et skifte i språket fra et *bør* og *kan* til et *skal* språk. Dermed vil synet på barn som kommuniseres gjennom rammeplanens språklige formuleringer, ha innvirkning på

hvilken forståelse av barndommen som kommer frem, og hva som anses som viktig (Tholin, 2016, s. 24).

Synet på barn og barndom som forekom i RP1 viste til en tankegag om barn som kan påvirkes og formes av de voksne for at de senere skal kunne leve et godt liv. RP2 viser til et skifte i synet på barn hvor det i større grad var fokus på barnet her og nå, som kompetente og som var preget av å se barn som subjekt med egne tanker og følelser (Bae, 2007). Innføringen av psykisk helse i RP3 belyser at barnehagen skal være en helsefremmende og forebyggende arena. Dette vil være medvirkende i å skape et likt tilbud for alle barn og vil kunne motarbeide de sosiale forskjellene som forekommer i samfunnet. RP3 trekker frem at alle barn som går i barnehagen skal få en barndom preget av trivsel, vennskap og lek (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Som ifølge Drugli og Lekhal (2019, s. 69) er viktige faktorer for å fremme psykisk helse og motstandsdyktighet. En tolkning av dette bygger på at psykisk helse som diskurs nå viser til et syn på barn som innebefatter et her og nå perspektiv og viktigheten av livet de lever som barn. Det å se barn som subjekter vil være med å styrke barns selvfølelse, som vil kunne forhindre mobbing (Bae, 2007). Samtidig vil den også være fremtidsrettet gjennom at barn som opplever en trygg oppvekst vil kunne ha bedre forutsetninger for å fungere i samfunnet som de på et senere tidspunkt skal ta større del i.

6. Avslutning

Ved bruk av en kritisk diskursanalyse har jeg prøvd å finne svar på:

«Hvordan psykisk helse har utviklet seg i rammeplanene; 1996, 2006, 2017?».

- Har samfunnsutviklingen påvirket diskursen psykisk helse?
- Hvilke forståelser av barndommen kommer til syne i diskursen psykisk helse og har dette utviklet seg gjennom rammeplanene?
- Ligger det noen maktstrukturer i rammeplanen?

Svaret på problemstillingen min ligger i de ulike aspektene som ligger i psykisk helse som diskurs og viser også til kompleksiteten en diskurs innehar. Mennesker innefor samme kultur danner seg gjerne en felles måte å snakke om å forstå verden på, dette kan defineres som en diskurs. I lys av dette har jeg derfor i denne bachelor oppgaven undersøkt hvilke holdninger som kan ha eksistert i befolkningen på 1990-tallet for å skape en forståelse for mulige konsekvenser dette kan ha for bruken av begrepet i barnehagefeltet.

I drøftingen har jeg kartlagt hvordan det har eksistert stigmatiserende holdninger rundt psykisk lidelser som videre vil kunne være en medvirkende faktor for hvorfor begrepet ikke før 2017 fikk en sentral posisjon i rammeplanen.

Deretter belyses utviklingen av psykisk helse som begrep i rammeplanene, hvor det i liten grad ble nevnt i RP1 til at det i RP3 ble løftet frem under barnehagens verdigrunnlag. Samtidig har jeg sett på utviklingen av synet på barn og forståelsen av barndommen i lys av psykisk helse. Som i rammeplanene har vist seg å ha et gradvis skiftene syn. Da det i RP1 belyste et syn på barndommen som en forberedelses fase til voksenlivet. Hvor det i RP3 har utviklet seg til at barndommen har egenverdi og at fokuset på psykisk helse vil være nyttig for å skape en bedre barndom i livet de lever som barn.

Rammeplanen er kommunikasjonsredskapet mellom stat og barnehage og har derfor stor påvirkning når det kommer til å definere barnehagens innhold. Jeg har derfor sett på hvilke skjulte maktstrukturer som kan eksistere. Dette bunnet i at rammeplanen bærer makt som politisk dokument og med det fører makt gjennom språket. Gradvis har rammeplanen blitt mindre veiledende og mer bindende, et resultat av dette er at barnehagelærere har nå mindre

frihet til å tolke barnehagens innhold. Likeledes vil dette kunne medføre en lik praksis i alle barnehager og med det legge til rette for at flere barn får en barndom preget av god psykisk helse.

Avslutningsvis drøftes hvilken betydning psykisk helse som diskurs kan ha i gjeldene rammeplan. Og det ser ut som om diskursen har fått en sterkere posisjon sammenlignet med de foregående rammeplanene. Ut fra tolkningen ser det ut til at også livsmestring i RP3 har en dominerende stilling i forhold til psykisk helse. I tillegg løftes det frem at synet på barn og barndom er viktige aspekter som settes i lys av psykisk helse som diskurs.

I neste ledd av forskningen ville det vært interessant å undersøke hvordan psykisk helse som diskurs tolkes i praksis, og hvilke metodiske tilnærminger som legger grunnlaget for å utvikle en god psykisk helse hos barn.

Bibliografi

- Andersen, A. J. (2018, Oktober 9). *Psykisk helse*. Hentet fra Store medisinske leksikon: https://sml.snl.no/psykisk_helse
- Bae, B. (2007, Januar 10). *Å se barn som subjekt - noen konsekvenser for pedagogisk arbeid i barnehagen*. Hentet fra Regjeringen: <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnehager/artikler/a-se-barn-som-subjekt---noen-konsekvenser/id440489/>
- Barne- og familie departementet. (1996, Januar 1). *Rammeplan for barnehagen*. Hentet fra Nasjonalbiblioteket: <https://www.nb.no/nbsok/nb/eb2b9a82f02fd128ffdc37f04fac0449.nbdigital?lang%20=no#1>
- Bratberg, Ø. (2014). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Hentet fra Nationalbiblioteket: <https://www.nb.no/items/0f9d09f560c1b22bf54ef415fdcc528a?page=0&searchText=tekstanalyse%20for%20samfunnsvitere>
- Drugli, M. B., & Lekhal, R. (2019). *Livsmestring og psykisk helse*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Helse-og omsorgsdepartementet. (2017, August 25). *Mestre hele livet. Regjeringens strategi for god psykisk helse (2017-2022)*. Hentet fra Regjeringen: https://www.regjeringen.no/contentassets/f53f98fa3d3e476b84b6e36438f5f7af/strategi_for_god_psykisk-helse_250817.pdf
- Jørgensen, M. W., & Phillips, L. (1999). *Diskurs analyse som teori og metode*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Hentet fra Nationalbiblioteket: <https://www.nb.no/items/cba64ae857a7a2d5c972d3eea12c9f35?page=0&searchText=Introduksjon%20til%20samfunnsvitenskapelig%20metode>
- Kjørholdt, A. T. (2010). *Barn som samfunnsborgere : til barnets beste?* Hentet fra Nasjonalbiblioteket: <https://www.nb.no/items/9d92f85eb5bdec26f47669f59207c8c7?page=13&searchText=Barn%20som%20samfunnsborgere%20til%20barnets%20beste%3F>
- Kunnskapsdepartementet. (2006, August 1). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra Regjeringen: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/kd/reg/2006/0001/ddd/pdfv/282023-rammeplanen.pdf>
- Kunnskapsdepartementet. (2017, August 1). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra Regjeringen: <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

- Kunnskapsdepartementet. (2018, Desember 05). *Barnehagelærerrollen i et profesjonsperspektiv – et kunnskapsgrunnlag*. Hentet fra Regjeringen: https://nettsteder.regjeringen.no/barnehagelærerrollen/files/2018/12/Barnehagelærerrollen-i-et-profesjonsperspektiv-et-kunnskapsgrunnlag.pdf?fbclid=IwAR2Xbhd_hlthNP6uJcH93jbGVAnWXVsP5yys68T-n-BeRTMWyS_E3HiKeBg
- Moss, P. (2019). *Alternative Narratives in Early Childhood. An Introduction for Students and Practitioners*. New York : Routledge.
- Plischewski, H. (2019). Livsmestring og helse. I I. (. Størksen, *Livsmestring og livsglede i barnehagen* (ss. 35-52). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Skrede, J. (2017). *Kritisk diskursanalyse*. Hentet fra Nasjonalbiblioteket: <https://www.nb.no/items/9f5a8cb9a1cd0fe8cf6bc6758679b888?page=1&searchText=Kritisk%20diskursanalyse>
- Sosial-og helsedepartementet. (1997, April 18). *St. Meld. nr. 25 (1996-1997). Åpenhet og helhet - Om psykiske lidelser og tjenestetilbudene* . Hentet fra Regjeringen: <https://www.regjeringen.no/contentassets/b0c5168d7b574157977a877d2a68aa17/no/pdfs/stm199619970025000dddpdfs.pdf>
- Tholin, K. R. (2016). *Profesjonsetikk for barnehagelærere*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thuen , H. (2011). *Om barnet : oppdragelse, opplæring og omsorg gjennom historien*. Hentet fra Nationalbiblioteket: <https://www.nb.no/items/1cb783541ed9b09310350347b0bb5b25?searchText=&page=13>
- World Health Organization. (2018, Mars 30). *World Health Organization* . Hentet fra WHO: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>

Vedlegg 1 - Matrise

Blokkstat	Rammeplan og sidetall
Barnehagens verdigrunnlag	
<p>«Vi har en fortid, nåtid og en framtid. Hva vi har fått med oss fra fortiden vil i noen grad alltid være bestemmende for nåtiden og framtiden. Derfor er oppveksten og de første modnings år så viktige. De første årene er også avgjørende for evnene til å gjøre livet til en livslang selvfornyelse – til glede for en selv og andre» (Barne- og familie departementet, 1996, s. 25)</p>	<p>Barne-og familie departementet, 1996, s. 26.</p>
<p>«Barnehagen skal ha arealer og utstyr nok til og varierte aktiviteter som fremmer bevegelsesglede, gir allsidig bevegelseserfaring, sanseerfaring og mulighet for læring og mestring. Veksling mellom lek, læring, konsentrasjon og utfoldelse er grunnleggende for fysisk og psykisk velvære» (Kunnskapsdepartementet, 2006, s. 16).</p>	<p>Kunnskapsdepartementet, 2006, s. 16.</p>
<p>«Barnehagen skal ha en helsefremmende og forbyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller. Barnas fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagen. Barnehagen skal bidra til barns trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd</p>	<p>Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11.</p>

<p>og forbygge krenkelser og mobbing. Om et barn opplever krenkelser eller mobbing, må barnehagen håndtere, stoppe og følge opp dette.</p> <p>Barnehagen skal være en trygt og utfordrerne sted der barna kan prøve ut ulike sider ved samspill, fellesskap og vennskap. Barna skal få støtte i å mestre motgang, håndtere utfordringer og bli kjent med egen og andres følelser. Barna skal ha mulighet til ro, hvile og avslapping i løpet av barnehagedagen.</p>	
---	--

Barnehagens fagområder	
<p>Fysisk aktivitet og helse</p> <p>«Å kjenne kroppen sin som verdifull innebærer også å respektere kroppens signaler og verne om egen helse og eget ve og vel. Etterhvert bør barna få elementære kunnskaper om menneskekroppen og hvordan den fungerer. Å ta vare på barnas helse er først og fremst en oppgave for de voksne. Men allerede i førskolealder kan barn utvikle en grunnleggende forståelse for hvordan de kan bidra til sin egen helse, for eksempel gjennom å spise sunn mat, pusse tennene, holde kroppen varm, vaske hendene og være i fysisk aktivitet.</p> <p>Barnehagen skal bidra til at barna får gode</p>	<p>(Barne- og familie departementet, 1996, s. 86)</p>

<p>vaner når det gjelder kos, hygiene, mosjon, hvile, utelek og unngå unødig støy»</p>	
<p>Kropp bevegelse og helse «I løpet av småbarnsalderen tilegner barna seg grunnleggende motoriske ferdigheter, kroppsbeherskelse, fysiske egenskaper, vaner og innsikt til hvordan de kan ivareta helse og livskvalitet» (Kunnskapsdepartementet, 2006, s.35) «Gjennom arbeid med kropp, bevegelse og helse skal barnehagen bidra til at barna får kunnskaper om menneskekroppen og forståelse for betydningen av gode vaner og sunt kosthold</p>	(Kunnskapsdepartementet, 2006, s.35 – 36)
<p>Kropp, bevegelse, mat og helse «Vaner og handlingsmønstre tar form allerede fra tidlig alder. Gode vaner som tilegnes i barnehagealder, kan vare livet ut. Barnehagen skal legge til rette for at alle barn kan oppleve bevegelsesglede, matglede og matkultur, mentalt og sosialt velvære og fysisk og psykisk helse. Barna skal inkluderes i aktiviteter der de kan få være i bevegelse, lek og sosial samhandling og oppleve motivasjon og mestring ut ifra egne forutsetninger. Barnehagen skal bidra til at alle barna blir kjent med kroppen sin og utvikler bevissthet om egne og andres grenser».</p>	(Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 49)

<p>«Gjennom medvirkning i mat-og måltidsaktiviteter skal barna motiveres til å spise sunn mat og få grunnleggende forståelse for hvordan sunn mat kan bidra til god helse».</p> <p>«Gjennom arbeid med kropp, bevegelse, mat og helse skal barnehagen bidra til at barna blir trygge på egen kropp, får en positiv oppfattning av seg selv og blir kjent med egne følelser».</p>	
<p>«Barnehagen skal bidra til at det enkelte barn utvikler slike basiskvalifikasjoner: Barnet skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kunne ta og opprettholde kontakt med andre - Utvikle positivt selvbilde og positive holdninger til egen læreevne <p>Utvikle selvstendighet, kreativitet og fleksibilitet»</p>	<p>(Barne- og familie departementet, 1996, s. 56)</p>